

Premonstráti v Plzni

Smetanovy aktivity koncem třicátých let

In: Jindřich Bečvář (author); Martina Bečvářová (author): Premonstráti v Plzni. III. Josef František Smetana, vlastenec a rebel. (Czech). Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2024. pp. 869–880.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/405440>

Terms of use:

© Bečvář, Jindřich

© Bečvářová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Smetanovy aktivity koncem třicátých let

1. Cesta do Wiltenu

Josef František Smetana a jeho gymnaziální kolega Alfréd Franz Zucht se o prázdninách roku 1837 vydali do Wiltenu, aby navštívili sesazeného tepelského opata Karla Kašpara Reitenbergra. Byl to svým způsobem odvážný čin navštívit potrestaného a zavrženého opata.¹

Alfréd Franz Zucht (1797–1848) pocházel z Tachova, vzdělání získal na gymnáziu a Filozofickém ústavu v Plzni, a pak pokračoval ve studiu na Teologické fakultě v Praze. Roku 1816 vstoupil do premonstrátského řádu, o tři roky později vykonal předepsané řádové sliby. Roku 1821 složil rigorózní zkoušky, v srpnu téhož roku byl vysvěcen na kněze. V letech 1821 až 1824 působil jako katecheta na tepelské klášterní škole, byl pomocníkem tepelského převora, měl na starosti klášterní knihovnu a archiv. Až do roku 1826 pracoval jako inspektor pramenů v Mariánských Lázních a dohlížel na rozvoj lázeňství. V letech 1826 až 1830 byl kaplanem ve Stodu, od roku 1830 do roku 1831 v Sekyřanech. Přestože zkoušky učitelské způsobilosti složil úspěšně již roku 1823, teprve roku 1831 se stal katechetou na gymnáziu v Plzni. V letech 1833 až 1847 na této škole vyučoval jako profesor humanitních tříd. Roku 1847 odešel na faru do Touškova, kde zanedlouho zemřel.

Nekompletní Smetanův rukopis o cestě do Wiltenu je dnes uložen v *Oddělení rukopisů a starých tisků v Národní knihovně České republiky* v Praze; nese název *Beschreibung seiner Riese nach Wilten zum besuche des resign. Abtes Reitenberger*.² Obsahuje popis cesty do Tyrolska, návštěvy kláštera ve Wiltenu, prohlídky Innsbrucku a cesty z Wiltenu přes Mnichov do Řezna. Smetana vylíčil krásy krajiny a památek, zmiňoval zajímavosti o lidech, jejich chování a zvycích. Zápisky prošpikoval úvahami o světské i církevní politice. Z některých pasáží je zřejmé, že měl rád život, potrpěl si na pohodlné a čisté ubytování a cestování, dobré jídlo a pití. Nevyhýbal se ani čistě světským radovánkám (pivo, víno, sledování tanečnic a bujarého veselí). Všiml si zemědělských prací, technických vymožeností, kulturních událostí, slavností i církevních obřadů, navštěvoval důležité památky, nevynechal ani veřejné zasedání mnichovského parlamentu.

¹ Viz Grasslův článek [Gr3], který pravděpodobně vznikl na základě deníku, který si Smetana po dobu prázdninové cesty psal. Grassl však cestu do Wiltenu chybně datoval. Doplňme pro zajímavost, že článek [Gr3] měl při uveřejnění v roce 1931 podtitul *Nachdruck verboten*.

² Rukopis má 76 listů o rozměrech 21,5 cm × 18 cm, resp. 26,6 cm × 20,5 cm. Jeho signatura je Teplá MS f46.

Není zcela jasné, jak rozsáhlý byl původní rukopis, dochovalo se 76 listů rozdělených do nevázaných číslovaných složek (2 až 20) po čtyřech listech. První složka se patrně ztratila nebo byla úmyslně zničena; snad obsahovala nějaké „závadné“ informace o sesazeném opatu Reitenbergrovi. Poslední, dvacátá složka měla patrně ještě pokračování, neboť text není ukončen. Chybí popis posledního úseku cesty z Řezna do Plzně.

Smetana vedl zápisy německy novogotickou kurzívou kvalitním černým inkoustem, jsou proto dobře čitelné. Zdá se, že je psal přímo během cesty nebo krátce po návratu domů, neboť obsahují řadu drobných detailů, které by si autor po delší době asi špatně vybavoval. Ocitujme na ukázkou tři úryvky, které jsou pro snazší čtení přeloženy do českého jazyka (vztahují se k cestě po Rakousku, pobytu v Innsbrucku a v Mnichově):

Jiný způsob je tento: snopy pšenice se zavěšují na tzv. kozy (jako u nás jetel), které často tvoří podivné obrazce připomínající indickou pagodu, egyptské sochy se psími hlavami atd., a v měsíčním světle vytvářejí postavy jako z krále duchů a jiné fantastické přízraky. Když je pšenice zralá, odváží se za příznivého počasí na vozících pokrytých proutím a plátnem, často tažených jediným silným volem, které jsme v Tyrolsku často vídali zapřažené do chomoutu. Kosa zanechává vysoké strniště a to se pak používá jako sláma do podestýlky. ...

17/8 Časně se loučíme s našimi spolecestujícími, zaplatili jsme a poté, co jsme své tlumoky předali do péče číšnice, prošli krásnou širokou ulicí, která je podobná našemu pražskému Koňskému trhu, přes vítězný oblouk Marie Terezie, který na památku svatby Leopolda, jejího 2. syna, velkovévody toskánského s princeznou, postavily tyrolské stavy, neboť toto zasnoubení a následné akce, které se konaly v klášterním zámku, byly význačnou událostí, za které město děkuje tomuto klášteru. ...

Ve staré rezidenci jsme obdivovali tzv. Císařský pokoj, pravděpodobně nazvaný po německém císaři Karlu VII., nádhera ve stylu 17. století, látky byly bohatě vyšívány zlatem, zvláště se tím vyznačovala císařská postel. Napoleon v ní nechtěl spát, neboť těžký zlatem zdobený závěs, kryjící celou postel mu připadal tísnivý, pročež chtěl spát vedle postele na polním lůžku. V roce 1828 obývala tyto komnaty rakouská císařovna Karolína. Pozoruhodná je i sbírka miniaturních maleb, z nichž mnohé si zaslouží delší pozornost. Protože se již rovněž shromažďovaly stavy, nemohli jsme si odeprít účast na sněmu, tím spíše, že pro nás, jejichž vláda holduje čistému absolutismu, tento pohled sliboval nabídnout něco nového. Námezdní sluha nás vedl po schodech do prvního patra do předsíně, kde jsme museli jednomu zřízenci odevzdat naše deštníky a hole, dříve než nás pustili bočními dveřmi na galerii, která není široká; že jsme museli odevzdat vše, co by mohlo sloužit jako zbraň, mi připadalo vzhledem k německému klidu a rozvaze zbytečné. ...

Ve Smetanově rukopisné pozůstalosti ve fondu [SJ] se dochoval malý, nenápadný *Zápisníček z roku 1837*,³ který má 18 stránek. Některé jsou popsány

³ Viz dokument č. 5913-83/1.

česky nebo německy, jiné jsou prázdné, několik listů bylo vyřezáno. Zápisník obsahuje nejrůznější záznamy, které si Smetana do něho zanesl v roce 1837.

Na stranách 8 až 13 je česko-německý itinerář cesty z Plzně do Innsbrucku a z Innsbrucku do Plzně, který nese název *Počátek prázdnin – Cesta do Tyrol*. Stručné, nesoustavné a nepřiliš čitelně zapsané česko-německé poznámky patrně činil během cesty. Vyplývá z nich, že ji s kolegou zahájili 6. srpna, kdy odjeli dostavníkem do Klatov a pak pokračovali do Budějovic. Zde nasedli na koněspřežnou dráhu propojující Budějovice – Linec – Gmunden, která byla uvedena do provozu v letech 1827 až 1836 a sloužila především k dopravě soli z hornorakouské *Solné komory*. Cesta koněspřežnou dráhou byla pro oba profesory jistě velkým zážitkem.

Do Lince dorazili 8. srpna a krátce zde pobyli, neboť si chtěli prohlédnout město a jeho krásy. Smetana zavítal do fyzikálního kabinetu místní zemské školy. Následující den pokračovali koněspřežnou dráhou přes Wels a Lambach až do Gmundenu, kde museli přesehnout na dostavník. Po cestě se zastavili ve slavném benediktinském opatství v Kremsmünsteru, které bylo založeno již roku 777. Zde se Smetana zajímal o hvězdárnu.

Z Gmundenu pokračovali čarokrásnou krajinou jezer, zejména kolem malebného jezera Ebensee, a 12. srpna dorazili do Bad Ischlu, kde si prohlédli lázně, divadlo a kostel a odpočinuli si. O den později projeli podél Wolfgangsee do romantického St. Gilgenu a odtud jeli do Salzburgu. Po odpočinku pokračovali přes Reichenhall, na území Bavorska přenocovali a ráno překročili Alpy a jeli do St. Johann in Tyrol, odkud večer dorazili do Kufsteinu. Dne 16. srpna vyjeli směr Schwarz a odtud pokračovali až do Innsbrucku, kam dorazili 17. srpna večer po namáhavé cestě dostavníky a zdoluhavých formalitách na bavorsko-rakouských hranicích.

Ubytovali se v centru Innsbrucku a následující den vyrazili do kláštera Wilten, kde se setkali s opatem spřáteleného premonstrátského kláštera a především s Karlem Kašparem Reitenbergem. Smetana se radoval ze společného setkání, neboť se deset let neviděli. Několik dalších dnů Smetana a Zucht pobývali ve městě a prohlédli si jeho pamětihodnosti. Smetana měl opět zájem o fyzikální kabinet, zemské školy a univerzitu, muzea a kostely. V dalších dnech obdivovali pozdně renesanční zámek Ambras, přírodu a zejména okolní masivy Alp. Dne 21. srpna vyrazili přes Schönberg, Mieders a Neustift až na Stubai Alpi (Stubaiské Alpy, Alpi dello Stubai), kde se dostali až na překrásný Stubaiský ledovec. Přenocovali v Neustiftu a 22. srpna se vrátili zpět do Innsbrucku. Smetana byl uchvácen krásnou přírodou, učarovaly mu památky, okouzly ho horské vesnice a malé kostely. Účastnil se různých bohoslužeb, uctil mši nedávno zemřelého švagra Viktora Geislera. Zajímal se o vybavení škol a podnikal náročné výlety do hor.

Dne 26. srpna opustil společně s kolegou Zuchtem Innsbruck a přes Alpy se vydali do Německa. Následující den zavítali do Tegernsee, kde si odpočinuli a obdivovali krásné jezero a malé vesnice. O den později dorazili do Mnichova,

kde setrvali tři dny, které zasvětili prohlídce památek (chrám, kostely, zámek) a návštěvě *Pinakotheky*, *Glypototheky*, univerzitní knihovny, fyzikálního kabinetu a numismatické sbírky. Zašli také na zasedání bavorského parlamentu. Dne 31. srpna se z Mnichova vydali dostavíkem přes Řezno k česko-bavorské hranici.

Ve Smetanově pozůstalosti je ve složce [Ch-20] uložen cestovní doklad profesorů Josefa Františka Smetany a Alfréda Franze Zuchta, který byl vydán c. k. zemským presidiem pro Tyrolsko a Vorarlbersko v Innsbrucku 24. srpna 1837 pro zpáteční cestu obou profesorů přes Bavorsko do Čech. Na jeho rubu jsou razítka, která ukazují, že se 26. srpna řádně přihlásili na c. k. komerčním celním úřadu v Achenaldu, který byl vstupní branou do Bavorska. Po překročení hranice se v týž den dostavili na královskou bavorskou ohlašovací stanici v Stebu na cestě do Tegernsee. O tři dny později byli na královském policejním ředitelství v Mnichově a ohlásili cestu do Řezna. Dne 2. září potvrdil královský bavorský zemský soud ve Waldmünchenu jejich cestu do Lískové (Haselbachu). O den později byli na královském bavorském vedlejším celním úřadu v Höllu a ve stejný den vstoupili přes c. k. rakouský celní úřad v Haselbachu na „rakouské“ území a pokračovali do Plzně.

Zdůrazněme, že roku 1835 zemřel opat Adof Johann Koppmann, který v roce 1828 nahradil sesazeného opata Reitenbergra a snažil se zcela změnit politiku kláštera. Novým opatem se roku 1836 stal Melchior Josef Mahr, Reitenbergrův přítel, který pokračoval v jeho aktivitách, rozvíjel Mariánské Lázně a zajistil pro ně klientelu z celého světa. Nebránil Smetanově a Zuchtově cestě do Wiltenu, která by se za opata Koppmanna patrně nemohla uskutečnit.

I tato prázdninová cesta ukázala, že Smetana nepůjde životem jednoduchou konvenční cestou, že bude pevně stát za svými názory a konat podle svého svědomí bez ohledu na případné negativní následky.

Svého o čtyři roky staršího kolegu Alfréda Franze Zuchta, kterého poznal v době noviciátu jako tepelského katechetu a knihovníka, si Smetana vážil. Později, v době své slepoty, sepsal báseň *Památce bratra Alfréda*,⁴ v níž se vyznával ze svého smutku a strachu z budoucnosti a současně připomínal krásné společně prožité chvíle a prázdninovou cestu rakouskou krajinou.

2. Prázdninové návraty do rodného kraje, Jiřinkové slavnosti

O prázdninách zajížděl Smetana do Nového Města nad Metují a do Úpice, kde žila jeho matka (do roku 1834) a jeho příbuzní, do Náchoda za přáteli, nezapomínal ani na rodné Svinišřany a blízkou Českou Skalici, která byla ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století významným centrem národního obrození. Navštěvoval zde svého ovdovělého švagra Viktorina Geislera, výborného učitele a hudebníka, neteř Valburgu a mladšího bratra Jana Eduarda, který v České Skalici v letech 1826 až 1840 vyučoval. V Malé Skalici (Skaličce, dnes

⁴ Viz [Y-107], s. 170–172.

část České Skalice) navštěvoval kněze Františka Hurdálka, vášnivého sadaře a pěstitele květin, zejména jirinek.

František Hurdálek (1790–1847), rodák ze Studnice u České Skalice, byl roku 1814 vysvěcen na kněze. Stal se kaplanem v Brandýse nad Orlicí, jeho kněžské působení však znemožnila plicní choroba. Roku 1820 získal prostředky z tzv. Pfeyferovské (Pfeiferovské) nadace, která mu umožnila odejít na odpočinek do Malé Skalice. Žil zde na pěkné faře, konal nadační mše, věnoval se zahradničení a vázání knih. Přispěl k rozvoji kulturního života České Skalice. Rekultivoval rumiště v blízkosti fary, začal pěstovat a šlechtit květiny, zejména jirinky, staral se o zahradu a sad. Zájemcům předával znalosti o pěstování květin, stromů i keřů. Díky šlechtitelským aktivitám se spřátelil s Bohumilem Boosem, zahradníkem ratibořického zámku, s Wenzlem Essentherem, vrchním náhodského panství, a s Augustem Hochem, správcem velkostatku v Chvalkovicích a dvora ve Svinišťanech.⁵ Připomeňme, že u správce Hocha byla na tzv. „panském vychování“ Barunka Panklová (Božena Němcová).

Jirinky byly původně divoce rostoucí mexickou květinou. Poprvé se objevily v Evropě v madridské botanické zahradě kolem roku 1789, odtud se postupně rozšířily po Evropě. Do Čech se dostaly na počátku třicátých let 19. století z Německa. Oslnily pěstitele svou krásou, variabilitou barev a tvarů, nenáročností na pěstování a relativně snadným šlechtěním. Jejich české jméno vymyslel Josef Svatopluk Presl. Jirinky se staly „podzimní růží Čech“ a záhy také symbolem národního uvědomění. Role jejich pěstitelů a šířitelů se ujali venkovští vlastenci, buditelé, učitelé, zahradníci, faráři apod.⁶

František Hurdálek stál roku 1836 u zrodu *Jiřinkářské společnosti v Čechách* se sídlem v České Skalici. Jejímí členy byli například Josef Reyl, krajský hejtman z Hradce Králové (první předseda), Václav Kliment Klicpera, hradecký gymnaziální profesor (první místopředseda), Jan Hostivít Pospíšil, hradecký tiskař a nakladatel, a Ignác Jan Lhotský, profesor hradeckého biskupského semináře.

Nejlepším tehdejším českým pěstitelem jirinek byl Josef Ignác Turek (1783–1850), český kněz a buditel. Několik let působil v Kunvaldu (dnes Kunín) na místě kaplana a učitele. Získal je díky Marii Walburze Josefě Kajetaně hraběnce z Truchsess-Waldburg-Zeilu (1762–1828), filantropce a mecenáše. V proslulé kunvaldské školní zahradě šlechtil ovocné stromy, pěstoval zeleninu a bylinky. František Palacký, který byl dva roky jeho žákem, ho považoval za osvěceno učitele. Roku 1827 byl Turek ustanoven farářem v Dašicích u Pardubic, kde se proslavil jako pěstitel jirinek. Z místa faráře byl za nejasných okolností odvolán; důvodem mohla být závist. Turek byl totiž největším a nejúspěšnějším českým pěstitelem jirinek a schopným obchodníkem, o jehož semena a hlízy byl zájem v celé střední Evropě. První exempláře jirinek získal v Německu

⁵ Alois Jirásek vylíčil Hurdákovu práci ve svém díle *U nás. Nová kronika. Kniha 3. Osetek*, Odeon, Praha, 1973, 429 stran, s. 338–359.

⁶ Historie cesty jirinek do Evropy, jejich další šíření a pěstování viz [Dom], [Dák] a [Mü].

na počátku třicátých let 19. století; roku 1833 již měl 618 druhů jirinek, následujícího roku 771 a o rok později těžko uvěřitelných 1 142 druhů.⁷ Ve Vilémově u Golčova Jeníkova, v místě svého nového působiště, spáchal Turek roku 1850 sebevraždu.⁸

Dalšími význačnými pěstiteli a obdivovateli jirinek byli správce statku ve Vranově u Opočna, sládek ve Skalici a zámečníci z Opočna a Sadové.

Hlavním cílem *Jiřinkářské společnosti* bylo rozmnožovat a zušlechťovat jirinky, napomáhat jejich rozšiřování a pěstování, obchodovat se semeny a hlízami, vydávat tištěné ceníky a katalogy, pojmenovávat nové odrůdy a pořádat výstavy. Oficiálně byla založena roku 1837, její stanovy jsou však až z roku 1841. Zanikla roku 1847.⁹

Členové společnosti se roku 1837 rozhodli uspořádat v České Skalici *Jiřinkovou slavnost*. Využili čerstvě zrekonstruovaný Steidlerův hostinec *U Bílého lva*, který se nacházel ve Skaličce v bezprostřední blízkosti kostela Nanebevzetí Panny Marie a fary. Josef Steidler (1788–1859), majitel hostince, byl německého původu, pocházel ze Svobody nad Úpou. V Malé Skalici byl schopným, obratným a oblíbeným kovářem, v českém prostředí se zcela počestil. Byl v přátelských vztazích s Johannem Panklem (1794–1850), panským kočím z ratibořického zámku (otec Boženy Němcové). Jako dobrý znalec zvířat pracoval i jako neškolený, avšak úspěšný a vyhledávaný zvěrolékař. Roku 1824 zakoupil u farního kostela pozemek, na němž postavil zájezdní hostinec *U Českého lva* (později pojmenovaný *U Bílého lva*). V třicátých letech 19. století patřil jeho hostinec mezi nejkrásnější v hradeckém kraji, tehdy k němu byl přistavěn velký sál pro plesy a slavnosti. Steidler byl úspěšný i jako hostinský, poskytoval skvělé ubytování s proslavenou kuchyní. Patřil mezi blízké Hurdálkovy přátele a mezi milovníky jirinek.

První *Jiřinková slavnost* se konala 13. až 14. září 1837 v prostorách Steidlerova hostince a v jeho bezprostředním okolí. K dispozici byl i salon v zahradě, kde byly jirinky vystaveny a porotou hodnoceny. Slavnost byla mimořádně úspěšná. Organizátoři zvolili druhý zářijový týden, který je prý pro jirinky nejvhodnější dobou. Předpokládali účast pěstitelů ze širokého okolí, významných osobností regionu a vlastenců z celé země. Tříčlenná komise měla vybrat nejkrásnější květiny a vítězové měli obdržet pohár s věnováním. Dopoledne měla proběhnout soutěž, odpoledne slavnostní hostina a večer velký jirinkový bál.

Do České Skalice se sjeli pěstitelé z celých Čech, z Kladska a Slezska a přivezli své nejlepší výpěstky. Do soutěže se přihlásilo čtyřicet pěstitelů s třemi

⁷ Viz nabídkové inzeráty v Květech: Hol-ský: *Květinárstwj*, Kwěty české 1(1834), č. 14 z 3. 4., s. 114–116; J. I. Turek: *Z mé zbjrky*, Kwěty zábawnjk pro Čechy, Morawany a Slowáky 2(1835), č. 12 z 19. 3., s. 119; J. I. Turek: *Girinky*, tamtéž 3(1836), č. 6 z 11. 2., s. 48. Turek se podepisoval jako farář a člen zahradnické společnosti v Berlíně a Frauendorfú.

⁸ O jeho životě viz [Zez].

⁹ Moderní historie nové jiřinkářské společnosti založené roku 1926 je zpracována v článku [Mü].

stovkami semenáčků.¹⁰ Komise neměla snadnou práci – hodnotila vzhled, jakost, barvu a tvar květin vypěstovaných výhradně ze semen. O svém výnosu sepsala protokol a jmenovala vítěze. Vítězné květinčky dostávaly kromě slavných jmen z mytologie nebo české historie i jména žijících obrozenců (později např. Smetana, Klicpera) nebo zvučná jména, která vystihovala jejich vlastnosti, barvu či tvar.

Pro hostinu měl Steidlerův hostinec prostory skvěle vyzdobené dubovými listy a zářivými barevnými jiřinkami, zajistil dobrou hudbu a skvělou stravu. Organizátoři, vítězové soutěže a hosté pronesli četné vlastenecky laděné proslovy a přípitky, hoduujícím čas zpříjemňovala hudba, zpěv lidových i národních písní. Večer se konal jiřinkový bál, na který se sjeli rodáci z Českoskalicka i vlastenci z celých Čech. Byli mezi nimi státní i vrchnostenští úředníci, duchovní, panští zahradníci, milovníci květin, lékaři, básníci, spisovatelé apod. Dámy tančily s jiřinkami ve vlasech, pánové měli jiřinku v klopě kabátu. Plesu se zúčastnila také mladička Božena Němcová, která okouzila přítomné a stala se královnou plesu (na ples zavítala podruhé až v roce 1844).¹¹

Národně laděnou akci podpořila řada regionálních duchovních, například Josef Regner, farář z Hronova, Josef Myslimír Ludvík, bývalý kaplan z Náchoda, Jan Karel Rojek, farář z Krucemburku, Antonín Charvát, farář z Úpice.

Josef Regner (1794–1852), hronovský vlastenecký kněz, se později stal děkanem v Náchodě. Byl předním buditelem Náchodska, pečoval o školy, zajímal se o zemědělství a snažil se do něj zavádět nové technologické postupy.¹²

Josef Myslimír Ludvík (1796–1856), kněz, obrozenecký historik Náchodska, byl po absolvování gymnázia v Broumově, Filozofického ústavu v Litomyšli a biskupského semináře v Hradci Králové roku 1819 vysvěcen na kněze a stal se v Náchodě zámeckým kaplanem. Roku 1831 byl mezi zakladateli *Matice české pro povznesení českého jazyka a literatury*. Od roku 1833 působil ve Svatoňovicích, od roku 1834 ve Studnici a od roku 1846 v Boušíně. Roku 1846 u něho propukla vážná jaterní choroba, která mu znemožňovala kněžské povolání. Po penzionování žil jako fundatista v Malé Skalici, kde převzal některé aktivity Františka Hurdálka, který zde zemřel roku 1847. Ludvík byl literárně činný, přispíval do českých časopisů, překládal krásnou literaturu, pořádal náchodský městský i zámecký archiv a věnoval se regionální historii. Sepsal mimo jiné *Paměti duchovní osady Studnické a Památky hradu, města a panství Náchoda, i vlastníkův jeho*. Se Smetanou se pravděpodobně znal z mládí, narodil se totiž v Dolanech nedaleko Svinišťan.

Jan Karel Rojek (1804–1877) byl po studiu v biskupském semináři v Hradci Králové roku 1827 vysvěcen na kněze. Působil v Krucemburku, Bohuslavicích

¹⁰ Viz [Cej].

¹¹ Popis příprav a průběh *Jiřinkové slavnosti* roku 1837 viz [My1].

Připomeňme pro zajímavost, že Božena Němcová se provdala těsně před *Jiřinkovou slavností* (12. září 1837) právě ve Skalici, v kostele Nanebevzetí Panny Marie, ve kterém se 7. srpna 1820 konala svatba jejích rodičů.

¹² Regner vystupuje v Jiráskově kronice *U nás* jako páter Havlovický.

a Novém Městě nad Metují. Zajímal se o historii, archeologii, ochranu a rekonstrukci památek, zejména církevních. Jako vlastenec a buditel byl velkým odběratelem a širitelem českých knih a navíc milovníkem jiřinek.

Antonín Charvát působil jako farář v Úpici, České Skalici a Rtyni. *Jiřinkových slavností* se účastnil pravidelně.

Úspěšný průběh slavnosti jiřinek v září roku 1837 motivoval organizátory akce k další činnosti. Tak vznikla tradice oblíbených *Jiřinkových slavností*, které se pak konaly každoročně až do roku 1847. Na jejich organizaci se kromě Františka Hurdálka podílel i Václav Kliment Klicpera. Organizátorům se podařilo oslovit nadšené pěstitele a navíc podpořili probouzející se národní život, a to nejen na Českoskalicku.

Těžce nemocný Hurdálek zemřel roku 1847. Nenašel se bohužel nikdo, kdo by převzal organizaci *Jiřinkových slavností* a dále je pořádal. Revoluční rok 1848 pak přinesl pro českou společnost jiné cíle a problémy, následný Bachův absolutistický režim národně pojatým akcím nepřál. *Jiřinkové slavnosti* byly obnoveny až na přelomu padesátých a šedesátých let 19. století, větší ohlas již neměly. Pěstování jiřinek však nebylo na slavnostech závislé a úspěšně pokračovalo.

O jednotlivých *Jiřinkových slavnostech* informovaly různé novinové zprávy (datum slavnosti, počet hostů, vystavovatelů a semenáčků, informace o vítězích, průběhu oslav, hostině, hudebních číslech a názvech národních písní, informace o počasí apod.). Zmíněna byla i jména významných hostů (např. 1839 – Josef František Smetana, 1840 – L'udovít Štúr, 1844 – Božena Němcová a Josef Rodomil Čejka).¹³

Na konci třicátých let a v letech čtyřicátých byly *Jiřinkové slavnosti* důležitou událostí celonárodního charakteru po stránce kulturní, pěstitelské, estetické, společenské i politické. Jejich zánik zmiňuje článek [86] otištěný v říjnu roku 1848 v *Polabském Slowanu*, který uvedl, že *Jiřinkové slavnosti* se roku 1848 nekonaly z jediného důvodu, a tím byla smrt Františka Hurdálka. Později se objevily hlasy, které dávaly konec *Jiřinkových slavností* do souvislosti s politikou.

Je pozoruhodné, že ač se jednalo převážně o českou akci, pozornost jí věnoval i německy psaný tisk, neboť se jí účastnili i německy mluvící pěstitelé a obdivovatelé jiřinek. I někteří čeští účastníci měli zájem informovat svět o našich šlechtitelských úspěších. Takové zprávy publikovali například Václav Kliment Klicpera a Marek Teller, ranhojič z Nového Města nad Metují.¹⁴

Jiřinkové slavnosti budily a neustále budí zájem badatelů. Přehledně o nich pojednal na počátku 20. století Josef Pešek v článku *Slavnosti „Jiřinkové“* [Peš1]. Nejnověji o nich v širokém kulturně historickém kontextu psala

¹³ Viz [40], [My2], [Pop], [My1], [44], [45], [47], [Wr], [48], [54], [My4], [61], [Kls] a [Čk].

¹⁴ Viz [Klr], [M-T1], [M-T2] a [M-T3].

Kateřina Kuřiaková v bakalářské práci *Jiřinkové slavnosti v České Skalici. Kulturní život v Čechách v 19. století* [Kuř].

Josef František Smetana se v České Skalici zúčastnil tradiční *Jiřinkové slavnosti* 16. zářij 1839. Byla pořádána na jeho počest. Dorazili na ni jeho četní příbuzní a přátelé, přijel i bratranec Bedřich, který v prázdninovém čase pobýval u svého strýce v Novém Městě nad Metují. Josef František Smetana se na slavnosti opět setkal s Václavem Klimentem Klicperou, řadou duchovních, kolegů a přátel.

Jiřinková slavnost měla klasický průběh, jejím základem byla soutěž. Osm desítek pěstitelů přivezlo asi dvě stovky semenáčků, z nichž byla vybrána nejkrásnější nová odrůda. Stal se jí semenáček českoskalického sládku Kučery. Na Smetanovu počest byla vítězná jiřinka nazvána jeho jménem. Komise byla v tomto roce dosti přísná, jen tři semenáčky označila jako *výborné*, osmdesát jich zařadila do *první třídy* a ostatní ponechala ve třídě *obyčejné*. Vzhledem k tištěným katalogům a dobrému prodeji začala více dbát na kvalitu.

Katalogy jiřinek distribuoval zájemcům i Josef František Smetana, jak ukazuje krátké oznámení – *Katalog giřinek, od giř. sboru skalického we Královéhradecku opět na tento rok tiskem vydaný, mnohem většj předešlého, na požádánj zdarma dostati mohau této květiny milownjci we skladech Pospjšilowých w Praze a Hradci Králové, gakož i u pana prof. Smetany w Plzni*. Toto oznámení bylo součástí textu *Katalog giřinek ...*¹⁵

Po vyhlášení cen se hosté odebrali do sálu vyzdobeného stovkami jiřinek a zasedli k tradiční hostině, kterou Josef Myslimír Ludvík barvitě popsal ve své zprávě, v níž mimo jiné uvedl:

... Při stolowánj, když se oči giž nabažily rozmanitau krásau, chuť w gjdlech se kochala, mysl rozprávkami bawila: tuť i ucho hudbau domácjch hudcůw ljběžně zaujmáno bylo, zwlásstě když páně Smetanowa báseň, od pp. Keislerů, dwau wýtečných ginochů skalických, w Praze wzdělaných a giž z Wěnce známých, w hudbu uwedená, od nich samých a dwau giných čtwerým hlasem zpjwána byla. O gak libě pješň česká znj! ([My3], s. 334)

Na závěr své zprávy Ludvík přetiskl Smetanovu báseň *Blaze tomu, gegž milujj ...* [Y-18], do níž Smetana zakomponoval názvy odrůd slavných jiřinek a opěvoval jejich krásu a barvy. Báseň vyšla též jako samostatný tisk pod názvem *Ku Slawnosti Giřinek we Skalici nad Aupau dne 16. měsjece zářj 1839* [Y-18]; o její vydání se postaral Jan Hostivít Pospjšil.¹⁶

¹⁵ Kwěty. Národní zábawnjk pro Čechy, Morawany a Slowáky 7(1840), č. 4 z 23. 1., s. 32.

¹⁶ Báseň *Ku Slawnosti Giřinek we Skalici nad Úpau dne 16. zářj 1839* si Smetana poznamenal do svého *Zápisníku*, který je uložen ve fondu [SJ], dokument č. 5926-83/14, viz s. 12–15. V tomto *Zápisníku* je též německá verze *Für der Georginen-Fest zu Skalitz ob der Aupa am 16. Septemb. 1839*, s. 9–12.

Koncepty německé básně a dvou českých básní jsou také ve Smetanově malém modrém zápisníku (rozměry 8,6 cm × 13,4 cm). Torzovité, špatně čitelné zápisky jsou psané tužkou, často bez nadpisů a označení. Na prvních dvou stranách druhého dvojlistu a prvních dvou

Jak vyplývá ze zprávy, vlastenecká společnost zpívala a tančila do pozdních nočních hodin.

Smetanovu báseň zhudebněnou bratry Geislerovými si „jiřinkáři“ oblíbili. Na dalších slavnostech se pravidelně hrála a zpívala.¹⁷

Poznamenejme, že zhudebnění Smetanovy básně a její slavnostní provedení si vzali na starosti Josef a Karel Václav Geislerovi (Kejslerovi, Kejslerovi, Keislerovi), synové Josefa Geislera, kupce v České Skalici, který byl buditelem a již ve třicátých letech pravidelně odebíral české noviny.

Josef Geisler (nar. 1809) vedl českoskalické hudebníky, hrál na několik nástrojů, dirigoval a komponoval. Výrazně přispíval k pozvednutí kulturního života ve městě. Byl zdatným obchodníkem, poštmistrem a krátce i purkmistrem. Roku 1848 se proti němu ve městě zdvihl odpor, proto se musel vzdát svého úřadu. Po několika letech z České Skalice odešel a jeho další osud není znám.¹⁸

Karel Václav Geisler (nar. 1818) studoval na *Akademickém gymnáziu* v Praze s vynikajícími výsledky. Roku 1836 zahájil v Praze studia na Filozofické fakultě, o dva roky později přešel na Právnickou fakultu. Po celou dobu studií si přivydělával jako zpěvák a hudebník, hrál na varhany a několik dalších hudebních nástrojů. Roku 1841 odešel do Vídně, kde pokračoval ve studiu práv. Pracoval jako úředník vídeňské kabinetní kanceláře. Kvůli nařčení z nepořádku v agendě spáchal sebevraždu.

V rodném kraji zůstala Klára Geislerová (1819–1885), sestra Josefa a Karla Václava. Provdala se za Josefa Šulce, učitele z Třebešova.¹⁹

Smetanova báseň *Blaze tomu, gegž milugj ...* měla lehký, uvolněný až laškovný tón a odpovídala náladě slavnosti. Ukazovala, že se na ní cítil velmi dobře, neboť byl mezi přáteli, milovanými přibuznými a nadšenými pěstiteli a obdivovateli květin. Sám měl díky svému původu vřelý vztah k přírodě a jejímu zušlechťování. Jeho báseň byla jednoduchá a dobře zapamatovatelná, není tedy divu, že milovníky jiřinek okouzila.

Je možné, že Smetana navštívil i jiné *Jiřinkové slavnosti*, že v září, v čase tehdejších hlavních prázdnin, zavítal při některé návštěvě rodného kraje

stranách třetího dvojlistu lze identifikovat torzo německé básně *Für der Georginen-Fest zu Skalitz ob der Aupa am 16. Septemb. 1839*. Torza dvou pokusů o české básně se dochovaly na druhé straně třetího dvojlistu, resp. na prvních dvou stranách čtvrtého dvojlistu. Modrý zápisník je uložen ve fondu [SJ], nemá však přiděleno žádnou archivní signaturu.

¹⁷ Viz [Pešl]. V Krtičkově *Almanachu* [Krt] je nemalý prostor věnovaný také Smetanovi, neboť je připomenuta *Výstava památek buditelského ruchu na Českoskalicku* (1937), která byla součástí oslav sta let od konání první *Jiřinkové slavnosti*. Z 88 vystavených exponátů mělo devět vztah ke Smetanovi: portrét, zpráva o jeho studiu v Hradci Králové, titulní listy učebnic dějepisu (1834 a 1847), astronomie (1837) a fyziky (1842 a 1852) a titulní list *Slowa o vychovávanj ...* (1843), fotografie Smetanova dopisu Josefu Geislerovi (1843).

¹⁸ Jeho syn Josef zemřel ve třiatdvaceti letech ve vojenské nemocnici v Josefově jako voják na následky zranění plic. Jeho druhý syn Karel zemřel roku 1864 v devatenácti letech na tuberkulózu.

¹⁹ O rodině Geislerů viz [Vě2], s. 46–48.

i na slavnosti jirinek jako mnoho jiných českých vlastenců. S farářem Hurdálkem byl v kontaktu, jak dokládá krátká německy psaná báseň *Zum Abrahamsfeste meines Freundes Franz Hurdálek in Skalitz am 6. Marz 1840*, kterou složil na oslavu jeho padesátých narozenin.²⁰

Josef Volf, plzeňský rodák, ředitel knihovny *Národního muzea* v Praze, historik a knihovník, uveřejnil roku 1929 v regionálním časopisu *Plzeňsko* krátkou zprávu o existenci zajímavého dopisu uloženého v městském muzeu v České Skalici a komentované znění dopisu přetiskl.²¹

Dopis napsal Josef František Smetana 7. března 1843, adresoval jej obchodníku Josefu Geislerovi z České Skalice, kterého oslovoval *strejčku*. Sám se podepsal jako *strejca Smetana, profesor*. Josef Geisler byl bratrancem Smetanova švagra Viktorina Geislera.²² Smetana v dopise vzpomínal na své návštěvy České Skalice, na příbuzné, na společné přátele a prožité okamžiky při zpěvu a oslavách. Zmínil se též o své osiřelé neteri Valburze, dceři jeho sestry Johany a Viktorina Geislera, která byla od roku 1837 u Smetanovy sestry Marie na vychování v Plzni, a mírně s humorem sobě vlastním připojil poznámku o volbě opata:

Že jsem peníze pro Walburgu poslané obdržel, netřeba zvláště jistiti. Ona byla velmi těžce hornou nemocí sklíčena, takže lékař sám již žádné naděje více nedával; nyní ale, chvála Bohu! jest již docela zdráva, jenže ještě slabá, což však zponenáhla se spraví.

... Dne 30ho tohoto měsíce máme volení nového preláta; padne-li to na mne (- jako že z toho nebude nic -), tedy že hned pro ně kočár s čtyřma poštu, jen aby pak boty nezapomněli. ([V22], s. 112–113)

Z dopisu je patrné, že Geislerovi finančně podporovali osiřelou Valburgu. Smetana chtěl poslat kočár pro své přátele, zejména pro faráře Františka Hurdálka. Doplňme pro úplnost, že novým tepelským opatem byl zvolen Marian Josef Heintl, který Smetanovi nebyl příliš nakloněn, ač se dobře znali z doby společného učitelského působení v Plzni. Heintl totiž české vlastenecké aktivity nepodporoval.

Roku 1847 Smetana dojemně reagoval na smrt přítele Františka Hurdálka. Sepsal krátkou zprávičku nazvanou *Hrstka země, vržena do hrobu Františka Hurdálka od přítele jeho J. F. S. [Y-46]*.²³ Ocitujme z ní úryvek, který opěvuje Hurdálkovu pěstitelskou vášeň:

Odpočívej w pokoji, příteli drahý! Swadly w nadné jirinky twé, zhubené mrazem jizlivým, uwadnul po nich laskawý pěstitel jejich. Jak krásně kwětlý w zahrádce twé celému okolí wítané, jak se dařil zrůst, jak wynikala lepost jejich

²⁰ Báseň je ve Smetanově *Zápisníku*, který je uložen ve fondu [SJ], dokument č. 5926-83/14, viz s. 15.

²¹ Fotokopie dopisu je dnes uložena ve fondu [JFS].

²² V dopise Smetana psal o Geislerově bratru Karlovi, který byl na studiích ve Vídni.

²³ Koncept nazvaný *František Hurdálek zemřel dne 27. prosince 1847* je ve Smetanově *Zápisníku od roku 1847*, který je uložen ve fondu [SJ], dokument č. 5927-83/15, viz s. 19.

pod umělou rukou twou! Když jitro letní nastalo, když se paprsky vycházejícího slunce jiskřily na porosených lících jejích, sestupoval jsi s klidného přebytku svého do zahrádky, jediné útěchy své, abys mnoholetým neduhem sklíčená prsa posilnil. Tu se na tě usmívalo každé poupátko noworozené, z otvírajícího se kalíšku wděčné políbení ti zasílajíc; radostí se ozářilo oko tvé a ubledlé líce zarděly se lehkými čerwánky blahého citu. Tys žil w kwětinách a srdce tvé bylo korunka kwětnatá, osypaná zúrodňujícím pelem dobroty a lásky přátelské.

([Y-46], s. 608)

Zprávičku Smetana zaslal Jakubu Josefu Dominiku Malému, buditeli, novináři, spisovateli a překladateli, který v té době redigoval *Kwěty*.²⁴

Ve Smetanově pozůstalosti se dochovala báseň *Památce Františka Hurdálka*, kterou Smetana složil pravděpodobně v čase své slepoty, kdy se v myšlenkách vracel do minulosti a vzpomínal na přátele, kteří již odešli.²⁵

²⁴ Dopis je otištěn v [Š1], s. 20, resp. [Š6], s. 529. Originál se nepodařilo dohledat.

²⁵ Báseň je ve fondu [SJ], viz *Pomněnky 1., 2., 3.*, dokument č. 5929-83/17, *P. Fr. Hroznádník: Opis básní J. Fr. Smetany*, dokument č. 5935-83/23, *Pomněnky 1*, dokument č. 5934-83/22, a *Opisy Smetanových básní*, dokument č. 5943-83/31.